

МИРОНЕНКО М. О.,
аспірантка кафедри конституційного
і адміністративного права
(Національний авіаційний університет)

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.13>

ОСОБЛИВОСТІ ПОРЯДКУ ПРОВЕДЕННЯ МЕДІАЦІЇ НОТАРІУСОМ В УКРАЇНІ

У статті досліджено особливості порядку проведення медіації нотаріусом в Україні. Розглянуто специфіку нотаріальної медіації як синергії правових знань та медіаційних навичок. Проаналізовано нормативно-правову базу здійснення нотаріальної діяльності та проведення медіації.

Визначено сутність нотаріальної медіації як специфічного виду діяльності, що поєднує елементи нотаріального процесу та медіаційної процедури. Виокремлено п'ять основних етапів процесу нотаріальної медіації: ініціювання, підготовка, обговорення суті спору, прийняття рішення та укладання угоди, постмедіаційний етап. Охарактеризовано роль нотаріуса-медіатора на кожному з етапів.

На етапі ініціювання проаналізовано способи звернення сторін до нотаріуса, оцінку можливості проведення медіації, роз'яснення її сутності та переваг. Розглянуто підготовчий етап, який включає вивчення історії проблеми, збір інформації, аналіз документів, проведення індивідуальних зустрічей. Досліджено центральний етап обговорення суті спору, де нотаріус-медіатор застосовує різноманітні техніки для сприяння конструктивному діалогу.

Охарактеризовано етап прийняття рішення та укладання угоди, де нотаріус забезпечує юридичну коректність досягнутих домовленостей. Висвітлено особливості постмедіаційного етапу, який передбачає додаткову підтримку сторін у реалізації умов угоди. Запропоновано впровадження процедури зворотного зв'язку для оцінки ефективності медіації.

Обґрунтовано необхідність чіткого розмежування функцій нотаріуса та медіатора для забезпечення неупередженості процедури. Підкреслено важливість постмедіаційного етапу для підвищення довгострокової результативності вирішення конфліктів.

Зроблено висновок про комплексну природу нотаріальної медіації, яка поєднує правову експертизу з медіаційними компетенціями. Визначено, що запропонована п'ятиетапна структура забезпечує системний підхід до вирішення конфліктів та підвищує якість правової допомоги. Наголошено на перспективності впровадження механізму зворотного зв'язку для вдосконалення медіаційних послуг та зміцнення довіри до альтернативних методів врегулювання спорів.

Ключові слова: нотаріальна медіація, альтернативне вирішення спорів, нотаріус-медіатор, етапи медіації, правова компетентність, медіаційні навички.

Myronenko M. O. Features of the procedure for conducting mediation by a notary in Ukraine

The article explores the distinctive features of notary-led mediation procedures in Ukraine. It delves into the unique nature of notarial mediation as a synergy of legal expertise and mediation skills. An analysis of the regulatory framework governing notarial activities and mediation practices is provided.

Notarial mediation is defined as a specialized field that combines elements of notarial processes and mediation techniques. Five key stages in the notarial mediation process are identified: initiation, preparation, dispute discussion, decision-making and agreement formulation, and post-mediation follow-up. A detailed description of the notary-mediator's role at each stage is presented.

Initiation phase analysis covers various ways parties approach a notary, the assessment of mediation feasibility, and the explanation of its essence and benefits. Examination of the preparatory stage encompasses problem history review, information gathering, document analysis, and individual meetings. Investigation of the central stage of dispute discussion highlights the diverse techniques employed by the notary-mediator to facilitate constructive dialogue.

Characterization of the decision-making and agreement formulation phase emphasizes the notary's role in ensuring the legal validity of reached agreements. Elucidation of the post-mediation stage focuses on additional support provided to parties in implementing agreement terms. Implementation of a feedback mechanism to evaluate mediation effectiveness is proposed.

Substantiation is provided for the necessity of clearly delineating notary and mediator functions to maintain impartiality. Underscoring of the importance of the post-mediation phase in enhancing long-term conflict resolution outcomes is presented.

Conclusions highlight the multifaceted nature of notarial mediation, which integrates legal expertise with mediation competencies. Assertion is made that the proposed five-stage structure provides a systematic approach to conflict resolution and enhances the quality of legal assistance. Emphasis is placed on the potential of implementing a feedback mechanism to improve mediation services and strengthen trust in alternative dispute resolution methods.

Key words: *notarial mediation, alternative dispute resolution, notary-mediator, mediation stages, legal competence, mediation skills.*

Вступ. Інститут медіації як альтернативний метод розв'язання конфліктів стрімко розвивається в Україні, зокрема в нотаріальній практиці. Специфіка реалізації медіаційних процедур нотаріусами потребує детального вивчення, враховуючи їх значущість для вдосконалення правової системи та гарантування ефективного захисту інтересів громадян. Законодавче регулювання зазначеної сфери здійснюється насамперед Законом України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-ХІІ та Законом України від «Про медіацію» 16.11.2021 р. № 1875-ІХ, які встановлюють загальні засади здійснення нотаріальної діяльності та проведення медіації відповідно [1; 2]. Аналіз особливостей нотаріальної медіації розкриває її унікальний потенціал у контексті позасудового врегулювання юридичних спорів. Попри наявність наукових досліджень, присвячених медіації в нотаріаті, зокрема праць К. Токаревої, О. Коротюка, М. Бондаревої та інших дослідників, всебічне вивчення специфіки проведення медіації нотаріусами в Україні залишається актуальним науковим завданням, що вимагає подальших досліджень з урахуванням сучасного правового контексту та практичних аспектів імплементації медіаційних технік.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження та аналіз особливостей порядку проведення медіації нотаріусом в Україні. Завданнями дослідження є: визначення сутності та специфіки нотаріальної медіації як синергії правових знань та медіаційних навичок; виокремлення та характеристика основних етапів процесу нотаріальної медіації; аналіз ролі нотаріуса-медіатора на кожному етапі процедури.

Результати дослідження. Нотаріальна медіація є специфічним видом діяльності, що поєднує елементи нотаріального процесу та медіаційної процедури, спрямованої на досягнення взаємоприйняттого рішення між сторонами конфлікту за участю нотаріуса як

незалежного посередника. Виконання нотаріусом функцій медіатора здійснюється поза межами його безпосередньої нотаріальної діяльності, що забезпечує дотримання принципів незалежності та неупередженості. На наш погляд, унікальність нотаріальної медіації полягає у синергії правових знань та медіаційних навичок нотаріуса-медіатора, що дозволяє ефективно вирішувати складні правові конфлікти з урахуванням юридичних, психологічних та соціальних чинників.

У рамках дослідження нотаріальної медіації важливо звернути увагу на ключові елементи процесу, висвітлені у працях провідних науковців. Дослідники наголошують на тому, що медіація є діяльністю кваліфікованих посередників, спрямованою на формування ефективного комунікаційного зв'язку між конфліктуючими сторонами [3, с. 3]. Такий підхід набуває особливого значення у нотаріальній практиці, де поєднання юридичних компетенцій та медіаційних навичок створює унікальне середовище для вирішення спорів.

У науковому дискурсі щодо нотаріальної медіації особливу увагу привертає позиція О. Коротюка, який наголошує на фундаментальній диференціації функцій медіатора та нотаріуса. Дослідник наголошує на необхідності автономного здійснення медіаційних обов'язків, відокремлено від нотаріальної діяльності [4, с.73]. Таке розмежування ролей є критичним для забезпечення ефективності та легітимності медіаційного процесу. При виконанні функцій медіатора нотаріус має абстрагуватися від своїх повноважень як посадової особи, уповноваженої на вчинення нотаріальних дій, зосереджуючись виключно на сприянні діалогу між сторонами для досягнення консенсусу. Подібна сегрегація професійних компетенцій запобігає виникненню конфлікту інтересів, гарантує неупередженість та об'єктивність процедури, а також сприяє формуванню атмосфери довіри серед учасників медіації.

Основоположною метою медіації, згідно з науковими дослідженнями, є досягнення результату примирення, який задовольняє всі залучені сторони, при цьому конкретне вирішення спору має ґрунтуватися на власному волевиявленні учасників процесу [5, с. 43]. У площині нотаріальної медіації зазначене положення набуває особливої ваги, оскільки нотаріус-медіатор, володіючи глибокими правовими знаннями, здатен сприяти формуванню рішень, які не лише відповідають інтересам сторін, але й повністю узгоджуються з вимогами законодавства.

Синтезуючи вищезазначене, можна стверджувати, що нотаріус-медіатор створює середовище, де сторони мають можливість вільно артикулювати свої інтереси та побажання, що сприяє досягненню рішення, яке відповідає як правовим нормам, так і індивідуальним потребам кожної сторони. Інтеграція медіаційних технік у нотаріальну практику розширює спектр професійних послуг нотаріусів та підвищує якість правової допомоги населенню. Відтак, нотаріальна медіація постає як ефективний інструмент врегулювання спорів, де юридична компетентність нотаріуса синергетично поєднується з його здатністю фасилітувати конструктивний діалог, що підвищує ймовірність досягнення довгострокових та стійких рішень, які задовольняють усіх учасників процедури.

Процес нотаріальної медіації структурується за допомогою послідовних етапів, кожен з яких має свої специфічні характеристики та значення для досягнення кінцевого результату. З наукової точки зору, етап нотаріальної медіації можна визначити як сукупність взаємопов'язаних дій, які здійснює нотаріус у визначеній послідовності з метою розробки та імплементації системного і комплексного підходу до процесу врегулювання конфлікту або спору.

У науковій літературі традиційно виділяють три стадії медіації: підготовка до медіаційного процесу, власне сам процес медіації та припинення медіації [6, с. 12]. Однак, на наш погляд, такий перелік є неповним і не відображає всю комплексність процесу нотаріальної медіації. Враховуючи специфіку нотаріальної діяльності та особливості медіаційної процедури, доцільно виокремити п'ять основних стадій: ініціювання медіації, підготовка до медіації, обговорення суті спору, прийняття рішення та укладання угоди за результатами медіації, а також постмедіаційний етап. Кожна із зазначених стадій має свої специфічні завдання та інструменти, які у сукупності забезпечують ефективність та результативність нотаріальної

медіації як альтернативного способу вирішення спорів. Подальший аналіз кожного з етапів дозволить глибше зрозуміти механізми та особливості здійснення нотаріальної медіації.

Першим етапом є ініціювання медіації, яке, згідно з Директивою № 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європи, може відбуватися двома шляхами: безпосередньо самими сторонами конфлікту або у результаті пропозиції чи розпорядження суду [7]. Дане положення підкреслює гнучкість процесу медіації та його інтеграцію в систему вирішення спорів.

На етапі *ініціювання* сторони звертаються до нотаріуса з проханням виступити медіатором у їхньому спорі. Нотаріус оцінює можливість проведення медіації, роз'яснює сторонам її сутність і переваги. Важливим елементом даного етапу є визначення готовності сторін до конструктивного діалогу та їх здатності приймати компромісні рішення. Нотаріус-медіатор проводить попередню оцінку конфлікту, визначає його природу та потенціал для вирішення шляхом медіації. Крім того, на етапі ініціювання відбувається узгодження організаційних питань, таких як місце та час проведення медіаційних сесій, а також обговорення фінансових умов надання послуг медіації. Такий комплексний підхід до початкового етапу медіації забезпечує створення міцного фундаменту для подальшого ефективного вирішення спору, враховуючи як правові аспекти, так і індивідуальні потреби та інтереси сторін.

Підготовка до медіації є критично важливим етапом процесу, який забезпечує основу для ефективного вирішення спору. На цьому етапі нотаріус-медіатор здійснює комплекс дій, спрямованих на всебічне розуміння конфлікту та створення оптимальних умов для його врегулювання. І. Озерський виділяє ключові елементи даного етапу: вивчення історії проблеми та збір основної інформації про сторони конфлікту; аналіз відповідних нормативних документів та, за необхідності, консультації з іншими фахівцями; встановлення контакту зі сторонами та проведення індивідуальних зустрічей; організація безпечного та комфортного місця для проведення медіації [6, с. 12–13]. У рамках зазначених дій нотаріус-медіатор детально аналізує документи, пов'язані зі спором, проводить індивідуальні зустрічі для з'ясування позицій та інтересів сторін, розробляє стратегію проведення медіації та визначає ключові питання для обговорення. Особлива увага приділяється створенню сприятливої атмосфери, що охоплює вибір відповідного приміщення та забезпечення комфортних умов для учасників. Такий системний підхід до підготовчого етапу дозволяє нотаріусу-медіатору сформулювати цілісне бачення конфлікту, розробити ефективну стратегію його вирішення та створити оптимальні умови для конструктивного діалогу між сторонами на наступних етапах медіаційного процесу.

Центральним етапом нотаріальної медіації є *обговорення суті спору*, під час якого нотаріус-медіатор застосовує різноманітні техніки та методи для сприяння конструктивному діалогу між сторонами. Ключовим завданням на даному етапі є виявлення справжніх інтересів сторін, які часто приховані за їхніми початковими позиціями, та пошук взаємовигідних рішень. Нотаріус-медіатор активно використовує техніки активного слухання, перефразування та узагальнення для забезпечення ефективної комунікації, а також допомагає сторонам генерувати та оцінювати варіанти вирішення спору з точки зору їх реалістичності та взаємної вигоди.

М. Бондарєва підкреслює органічність поєднання нотаріальної та медіаційної діяльності, зазначаючи, що безспірний характер нотаріальної діяльності, спрямованої на охорону прав та інтересів учасників цивільних правовідносин, природно узгоджується із застосуванням методів та інструментарію медіації [8, с. 4]. Таке взаємодоповнення дозволяє ефективно використовувати переваги альтернативних форм врегулювання конфліктів у юридичних процесах. У рамках нотаріальної медіації це означає, що нотаріус-медіатор може ефективно поєднувати свої правові знання з медіаційними навичками, створюючи оптимальні умови для вирішення спорів та досягнення взаємоприйнятних рішень.

Етап прийняття рішення та укладання угоди є кульмінацією медіаційного процесу, де нотаріус-медіатор демонструє свою подвійну роль. З одного боку, він сприяє досягненню консенсусу між сторонами, а з іншого – забезпечує юридичну коректність угоди. Дана фаза

вимагає від нотаріуса-медіатора високого професіоналізму та вміння балансувати між інтересами учасників, не нав'язуючи власного бачення вирішення спору. І. Озерський виділяє ключові елементи завершальної стадії: перевірку реалістичності та практичної здійсненності запропонованих рішень, уточнення деталей та узгодження пунктів угоди, формування остаточного рішення, яке задовольняє всіх учасників. Важливим є ознайомлення сторін з текстом угоди та її підписання, зазвичай у двох примірниках. Вона має містити чіткий план виходу з конфліктної ситуації, включаючи часові рамки та розподіл відповідальності між учасниками [6, с. 13]. Нотаріус-медіатор повинен забезпечити відповідність угоди вимогам законодавства та її виконуваність. За бажанням сторін, угода може бути нотаріально посвідчена, що надає їй додаткової юридичної сили. Важливо підкреслити, що участь у медіації не позбавляє громадян права на звернення до суду, зберігаючи за ними всі законні способи захисту своїх інтересів.

Завершальна фаза нотаріальної медіації – *постмедіація* – відіграє суттєву роль у закріпленні досягнутих результатів та забезпеченні довгострокової ефективності процесу. На даному етапі нотаріус-медіатор може запропонувати сторонам додаткову підтримку у вигляді консультацій щодо практичної реалізації умов угоди. Якщо нотаріальне посвідчення не було здійснене на попередньому етапі, сторони мають можливість зробити це зараз, що надасть документу додаткової юридичної ваги. Постмедіаційний супровід може охоплювати роз'яснення прав та обов'язків сторін, що впливають з укладеної угоди, а також розробку стратегій подолання потенційних труднощів при її виконанні.

Дослідники звертають увагу на поширену в європейській практиці процедуру отримання зворотного зв'язку щодо медіації, яка передбачає одержання детальної оцінки процесу від клієнтів [6, с. 13]. На наш погляд, такий інноваційний підхід дозволяє не лише оцінити ефективність проведеної процедури, але й сприяє постійному вдосконаленню методик та підвищенню якості послуг медіатора. Впровадження подібної практики в Україні могло б стати важливим кроком у розвитку інституту нотаріальної медіації, забезпечуючи його відповідність міжнародним стандартам та підвищуючи довіру громадян до зазначеного альтернативного способу вирішення спорів.

Висновки. Дослідження особливостей порядку проведення медіації нотаріусом в Україні виявляє комплексну природу даного процесу, який поєднує правову експертизу нотаріуса з медіаційними компетенціями. Запропонована п'ятиетапна структура нотаріальної медіації – від ініціювання до постмедіаційного супроводу – забезпечує системний підхід до вирішення конфліктів, підвищуючи ефективність та якість надання правової допомоги. Критичне значення має чітке розмежування функцій нотаріуса та медіатора, що гарантує неупередженість процедури та створює атмосферу довіри між учасниками.

Впровадження постмедіаційного етапу в чинну систему медіації може суттєво підвищити ефективність та довгострокову результативність процедури вирішення конфліктів. Зазначений етап забезпечує комплексний супровід сторін після досягнення угоди, включаючи консультативну підтримку щодо практичної реалізації домовленостей та моніторинг їх виконання. Інтеграція механізму зворотного зв'язку дозволяє систематично аналізувати якість медіаційних послуг, виявляти потенційні сфери для вдосконалення та адаптувати процедуру до специфічних потреб учасників. Такий підхід сприяє підвищенню загальної ефективності інституту медіації, зміцненню довіри до альтернативних методів врегулювання спорів та формуванню культури конструктивного діалогу в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII : станом на 15 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 16.07.2024).
2. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 16.07.2024).
3. Teremetskyi V., Tokarieva K. Prospects for the Development of Mediation Institute in Notarial Activities. *Archives des Sciences*. 2024. Vol. 74, no. 2. P. 1–6. URL: <https://doi.org/10.62227/as/74201> (date of access: 16.07.2024).

4. Коротюк О. Особливості правового статусу нотаріуса як медіатора. *Ірпінський юридичний часопис*. 2022. № 2(9). С. 67–77.
5. Колеснікова М., Шаповалова А. Актуальність впровадження інституту медіації в законодавстві України. *Правові горизонти*. 2017. № 3(16). С. 41–46.
6. Озерський І. Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України : навч. посіб. 2-ге вид. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2023. 332 с.
7. Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах : Директива Європ. Парламенту та Ради від 21.05.2008 р. № 2008/52/ЄС. URL: <https://ukrmediation.com.ua/images/DOCS/Model-documents/mediation-directive-ukr.pdf> (дата звернення: 17.07.2024).
8. Бондарєва М. Медіативний аспект у нотаріальній діяльності з оформлення спадкових прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С. 4–7.

